

VARNOSTNA PRIZADEVANJA EVROPSKE UNIJE: POGLED JAVNOSTI**

Povzetek. Varnostna prizadevanja Evropske unije se krepijo, zato v analizi preverjamo stopnjo njihove podpore v evropski javnosti. Analiza se osredotoča na dve vprašanji, in sicer na oblikovanje skupne varnostne in obrambne politike ter na razvoj mehanizma za usklajevanje in zagotavljanje pomoči ob nesrečah. Analizo usmerjajo podatki, pridobljeni v raziskavah Eurobarometer in Slovensko javno mnenje, njihova deskriptivna obravnava pa ponuja vpogled v temeljna stališča, mnenja in prepričanja evropske in posebej slovenske javnosti o varnostnih prizadevanjih EU. Rezultati pokažejo visoko podporo javnosti tem prizadevanjem, hkrati pa razkrivajo njeno sorazmerno slabo obveščenost o varnostnih temah in tudi določena protislovja. Tako na primer ugotavljamo, da bi odločanje o varnostnih vprašanjih po mnenju javnosti moralo potekati v institucijah EU, slednja pa vztraja na skupni varnostni in obrambni politiki kot na medvladnem procesu. Naprej, javnost daje sorazmerno visoko podporo tradicionalnim vojaškim nalogam (obramba ozemlja EU in zagotavljanje miru v EU), medtem ko EU v praksi izvaja operacije kriznega upravljanja, mirovne in humanitarne operacije zunaj svojega ozemlja. Bodoča »evropska vojska«, ki bi tradicionalne vojaške naloge lahko izvajala, pa v javnosti še nima zadostne podpore. In ne nazadnje, javnost je sorazmerno slabo obveščena o mehanizmu civilne zaščite EU, hkrati pa njegovim dejavnostim daje zelo visoko podporo.

Ključni pojmi: skupna varnostna in obrambna politika, mehanizem civilne zaščite, evropska javnost, slovenska javnost, varnost, nesreče

* Dr. Marjan Malešič, redni profesor na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

** Izvirni znanstveni članek.

Uvod

Evropska unija (EU) v zadnjem obdobju krepi varnostno razsežnost svojega delovanja, med drugim na področju razvoja varnostnih zmogljivosti, izvajanja civilnih in vojaških operacij kriznega upravljanja, preprečevanja konfliktov, boja proti terorizmu, ekonomskih sankcij in pomoči ob nesreči. Analiza javnomnenjskih podatkov zajema dve pomembni temi, ki ju prinaša aktualni premislek o varnostni vlogi EU v svetu, in sicer njeno prizadevanje pri oblikovanju skupne zunanje, varnostne in obrambne politike ter njeno dejavnost v procesu priprav in odzivanja na velike nesreče, ki presegajo zaščitno-reševalne zmogljivosti prizadetih držav ter zahtevajo koordinacijsko vlogo in pomoč mednarodnih organizacij, torej tudi EU.

Prizadevanja za vzpostavitev *skupne zunanje, varnostne in obrambne politike EU* imajo večdesetletno zgodovino, ključne formalne in dejanske mejnike v tem procesu pa zaznavamo od podpisa Maastrichtske pogodbe (1992). Z njo je (kar zadeva tedanje Evropske skupnosti) neformalno Evropsko politično sodelovanje preraslo v Skupno zunanjo in varnostno politiko EU (SZVP). Kot opisujemo v nadaljevanju, je temu sledilo sprejetje drugih dokumentov, ki so omogočili postopno vgradnjo struktur in nalog Zahodnoevropske unije (ZEU)¹ v EU, odločitev o oblikovanju Evropske varnostne in obrambne politike (EVOP) ter vzpostavitev institucionalne strukture, vključno z Evropskimi silami za hitro posredovanje (prim. Bebler, 2007; Kernic, 2006). To je odprlo pot intenzivnemu sodelovanju EU z Natom, sprejetju Evropske varnostne strategije in vključevanju v izvajanje operacij civilnega in vojaškega kriznega upravljanja, ki do konca aprila 2015 doseže število 33 operacij, pretežno v Afriki, pa tudi v Evropi, Aziji in Oceaniji. Pomemben mejnik je tudi podpis Lizbonske pogodbe leta 2009, ki prinaša klavzuli o medsebojni pomoči in solidarnosti. Celoten proces naj bi EU omogočil vidnejši politični položaj v svetu in večji vpliv na zagotavljanje mednarodne varnosti. Za institucije EU je pomembno, da imajo zgoraj omenjena *prizadevanja ustrezno stopnjo podpore v javnosti* držav članic EU.

V evropskih državah se javni diskurz *o nesrečah in odzivanju nanje* v zadnjem obdobju krepi, kar je posledica dogajanj na tem področju na globalni, regionalni in nacionalni ravni. Podatki nedvoumno dokazujejo, da so naravne nesreče, še posebej z roko v roki s podnebnimi spremembami, vir ogrožanja, na katerega se bodo morale države in mednarodne organizacije občutno bolje pripraviti, kot je to veljalo doslej, saj vsaka večja nesreča razkrije določene pomanjkljivosti bodisi v zvezi s preventivo, sistemskimi in

¹ ZEU je leta 1954 nastal iz Organizacije bruseljske pogodbe, ki je bila ustanovljena leta 1948 in je želela delovati na varnostnem, ekonomskem, socialnem in kulturnem področju, vendar so druge organizacije postopno prevzele njeno vlogo: Nato, Evropske skupnosti (kasneje EU) in Svet Evrope.

organizacijskimi rešitvami in odzivanjem na nesrečo bodisi z opremljenostjo in kadrovskimi zmogljivostmi. K temu lahko občutno pripomore tudi *pritisek javnega mnenja* ter spodbudi politične strukture in posamezne politike k dolgoročnejšemu razmišljanju in ukrepanju, saj jih v procesu odločanja praviloma vodijo kratkoročni in omejeni (politični) interesi.

V članku nas bosta v okviru prve teme zanimala predvsem odnos evropske javnosti² do skupne varnostne in obrambne politike ter njena podpora uvedbi evropskih sil za hitro posredovanje in nalogam »bodoče evropske vojske«. V okviru druge teme bomo obravnavali zaznavo ogroženosti v evropski javnosti zaradi naravnih nesreč ter njen odnos do civilne zaščite na sploh in njenih dejavnosti v okviru Mehanizma za civilno zaščito EU. Pri obeh temah bomo analizirali stanje na ravni EU kot celote, posebej pa bomo izpostavili odnos slovenske javnosti do omenjenih tem in ga primerjali z odnosom drugih držav članic EU. Z analizo bomo poskušali odgovoriti na dve vprašanji, ki ju razumemo kot izhodišči za razpravo. Prvič, ali prizadevanja EU na varnostnem in obrambnem področju dosegajo ustrezno stopnjo podpore v evropski javnosti ali pa se morebiti odmikajo od njenih preferenc? Drugič, ali so državljani držav članic EU ustrezno obveščeni o prizadevanjih EU na področju varstva pred nesrečami in o razvoju Mehanizma za civilno zaščito?

Viri podatkov in metoda

Pri iskanju odgovorov na izhodiščni vprašani se bomo oprli na dva temeljna vira podatkov. Prvega predstavljajo raziskave javnega mnenja Eurobarometer, ki občasno vključujejo tudi varnostna vprašanja. Za vsako od dveh obravnavanih tem je bila izvedena posebna raziskava. Prva je zajela varnostna in obrambna prizadevanja EU in je bila izvedena jeseni 2000 na vzorcu tedanjih 15 držav članic (Special Eurobarometer 54.1, 2000). Druga se je nanašala na civilno zaščito in je bila izvedena pozimi 2012; zajela pa je tedanjih 27 držav članic, torej tudi Slovenijo (Special Eurobarometer 383, 2012). V prvi je bilo v vzorec zajetih 15.900, v drugi pa 26.751 respondentov, starejših od petnajst let. Šlo je za metodo neposrednega anketiranja (ang. *face-to-face*), ki je potekalo na domu anketirancev in v njihovem materinem jeziku.

Drugi vir podatkov so raziskave Slovensko javno mnenje (2001–2012), ki zajemajo teme iz nacionalne in mednarodne varnosti. Raziskave, ki potekajo v okviru Fakultete za družbene vede, smo v vsebinskem smislu pripravili sodelavci Obramboslovnega raziskovalnega centra, medtem ko je njihovo

² O notni javnosti na ravni Evrope ali EU ne moremo govoriti, zato s pojmom evropska javnost razumemo skupek javnosti držav članic EU.

metodološko spremljanje in izvedbo zagotovil Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Poseben poudarek bomo namenili analizi podatkov iz raziskave, ki je potekala spomladi 2012 in je bila izvedena z metodo neposrednega anketiranja na terenu ter z uporabo standardiziranega vprašalnika. Potekala je na reprezentativnem vzorcu polnoletnih prebivalcev Slovenije in je zajela 1034 respondentov (SJM, 2012/1).

Prizadevanja EU na varnostnem področju

Prelomno za področje zunanje politike, varnosti in obrambe znotraj EU je bilo leto 1999, ko je EU najprej na vrhu v Kölnu sprejela odločitev o oblikovanju Evropske varnostne in obrambne politike (EVOP), kasneje tega leta pa je v Helsinkih sklenila ustanoviti skupne organe, ki bodo operativno skrbeli za izvajanje SZVP. To so bili Svet zunanjih in obrambnih ministrov EU, Politično-varnostni odbor (veleposlaniki), Vojaški odbor EU (načelniki generalštabov) in Vojaška celica v sekretariatu Sveta EU. Hkrati so se dogovorili o prihodnjih vojaških nalogah članic EU in o oblikovanju Evropskih sil za hitro posredovanje za izvajanje nalog kriznega upravljanja (Helsinki Headline Goal; Grizold, 2005: 67). Zmogljivosti in strukture EVOP so se takoj po njenem oblikovanju hitro razvijale, njeno dejavnost pa lahko razdelimo na tri kategorije: vojaško in civilno krizno upravljanje (petersberške naloge) ter preprečevanje konfliktov. V tem kontekstu je pomembno omeniti tudi sporazum med EU in Natom (Berlin plus), ki je začel veljati marca 2003 in je EU omogočil uporabo določenih Natovih zmogljivosti, in sicer dostop do operativnega načrtovanja, možnost uporabe Natovih sredstev, komunikacij, poveljevalnih struktur ipd. (Berlin Plus Agreement, 2004). Tega leta je bila sprejeta tudi Evropska varnostna strategija, ki je poudarila pomen transatlantskega sodelovanja in je vsebovala presojo ogroženosti EU, potrebo po vzpostavitvi mednarodnega reda, krepitev multilateralizma, krepitev vloge ZN, krepitev vloge EU v svetu, celovitejše in učinkovitejše izvajanje SZVP, krepitev vojaških zmogljivosti EU ter boljše sodelovanje s partnerji v Evropi in na drugih celinah (A Secure Europe in a Better World, 2003). Leta 2004 pa je Evropski svet sprejel še Deklaracijo o boju proti terorizmu, ki je bila leto kasneje podlaga za sprejetje Strategije boja proti terorizmu in za ustanovitev Urada za koordiniranje protiteroristične dejavnosti (The European Union Counter-Terrorism Strategy, 2005).

Leta 2009 je bila sprejeta Lizbonska pogodba, ki je Evropsko varnostno in obrambno politiko preimenovala v Skupno obrambno in varnostno politiko (SVOP) (Lizbonska pogodba, 6655/1/08 REV 1). Čeprav je bila s to pogodbo odpravljena tristebna struktura EU, je področje SZVP ohranilo posebno naravo, kar pomeni, da odločanje na tem področju ostaja *medvladni proces*. Ključno institucionalno spremembo predstavljajo vzpostavitev položaja

visokega predstavnika EU za zunanje zadeve in varnostno politiko (prej sta to bili dve funkciji) ter ustanovitev Evropske službe za zunanje zadeve. Lizbonska pogodba prinaša pomembni klavzuli, prvo o vzajemni pomoči članic v primeru napada z orožjem na eno od članic ter drugo o solidarnosti, ki omogoča uporabo vojaških zmogljivosti za zaščito pred teroristično grožnjo in ob večji nesreči. Kljub napredku pa tudi Lizbonska pogodba ne prinaša skupne obrambe EU, saj predvideva, da SVOP *lahko* postopno pripelje do skupne obrambe EU.

Kot rečeno, se dejavnost EU osredotoča na preprečevanje konfliktov ter na izvajanje civilnih in vojaških operacij kriznega upravljanja in vodenja. Po letu 2003 je EU izvajala 33 operacij kriznega upravljanja, od teh je sedemnajst že zaključenih (sedem vojaških, devet civilnih in ena mešana), medtem ko jih šestnajst še poteka (pet vojaških in enajst civilnih). Operacije so potekale oz. potekajo pretežno v Afriki (več kot polovica), v Evropi (dobra četrtina) ter v Aziji in v Oceaniji (Malešič in Juvan, 2015; Ongoing operations and missions). Treba je poudariti, da v teh operacijah sile EU *praviloma nimajo izvršilnega mandata*, ampak njihove naloge vključujejo usposabljanje, svetovanje, organiziranje, usmerjanje ter nadziranje lokalnih struktur in sil. So pa tudi tri pomembne izjeme, ko so sile EU imele oz. imajo delni izvršilni mandat, in sicer EUPM Bosna in Hercegovina, EUPOL Proxima Makedonija in EULEX Kosovo.

Podpora javnosti projektu Evropske varnostne in obrambne politike je bila že ob sami formalni vzpostavitvi leta 1999 zelo visoka, saj je v državah članicah v povprečju dosegla 70 %, v naslednjih letih pa se je še okrepila, tako da je v letu 2004 znašala 78 %. Do leta 2008 se je rahlo znižala na 75 %, kar pa je še vedno izjemno visoka podpora temu projektu. Slovenska javnost nadpovprečno visoko podpira skupno varnostno in obrambno politiko EU (86 %) (Vegič, 2010).

Podpora evropske javnosti vojaškim silam za posredovanje je prav tako trdna. Seštevek respondentov, ki podpirajo (58 %) oz. delno podpirajo (18 %) ta projekt presega tri četrtine vzorca. Glede možnega formata »bodoče evropske vojske« imajo največ podpore stalne sile za hitro posredovanje (37 %) in evropska vojska, ki bi nadomestila nacionalne vojske (19 %), sledijo pa jima sile za hitro posredovanje, ki se sestavijo, ko je potrebno (18 %). 12 % vprašanih zavrača evropsko vojsko. Zanimivo sliko razkrije tudi podpora javnosti nalogam te vojske, saj imajo prednost tradicionalne naloge, kot so obramba ozemlja EU (71 %), zagotavljanje miru znotraj EU (63 %) ter posredovanje ob naravnih, ekoloških in jedrskih nesrečah v Evropi (58 %), medtem ko so netradicionalne naloge, se pravi humanitarne naloge (48 %), posredovanje v konfliktih na mejah EU (44 %) in sodelovanje v mirovni misijah Združenih narodov (ZN; 34 %) v javnosti manj sprejemljive (Eurobarometer 54/1).

V raziskavah leta 2008 in leta 2011 pričakovano sliko pokažejo preference javnosti glede porabe evropskega proračuna, saj v krizi prednjačijo poraba finančnih sredstev za gospodarsko rast (38% oz. 40%), odpiranje delovnih mest in socialne transferje (36% oz. 42%), javno zdravstvo (32% oz. 36%) ter izobraževanje in usposabljanje (30% oz. 39%), medtem ko naj bi bil najmanjši del proračuna porabljen za administrativne stroške, osebje in zgradbe (3%) ter kulturo in medije (4%). Za porabo na obrambnem in varnostnem področju kot eno od več možnosti se je zavzemalo 17% oz. 14% javnosti.

Poglejmo še nekaj drugih podatkov, ki se bolj ali manj neposredno nanašajo na obravnavano tematiko. Raziskava leta 2008 razkrije, da so med zadevami, o katerih naj se odloča na ravni EU in ne v posameznih državah članicah, na prvih štirih mestih boj proti terorizmu (79%), zaščita okolja (71%), znanstveno-tehnološki razvoj (70%) ter zunanja politika in obramba (64%). V raziskavi leta 2014 pa so respondenti med najpomembnejša vprašanja, s katerimi se danes srečuje EU, uvrstili ekonomski položaj (39%), brezposelnost (34%) in stanje javnih financ v državah članicah (25%). Vpliv EU v svetu (8%) je na šestem mestu od trinajstih spremenljivk, sledita pa mu kriminal (7%) in terorizem (6%). Najmanj pomembna vprašanja so po mnenju javnosti pokojnine (3%), okolje (5%) in davki (5%).

Slovenija je po osamosvojitvi leta 1991 in mednarodnem priznanju, ki je sledilo, zagotavljala svojo varnost na nacionalni in mednarodni ravni, in sicer prek oblikovanja nacionalnovarnostnih struktur oz. vključevanja v ZN in evroatlantske povezovalne procese. Podatki SJM 2012 kažejo, da slovenska javnost med ključnimi mednarodnimi organizacijami najbolj pozna EU (4% je ne pozna) in Nato (8% ga ne pozna), nekoliko manj ZN (11% jih ne pozna), poznavanje Sveta Evrope (34% ga ne pozna) in še posebej Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (50% je ne pozna) pa je občutno slabše. Zaupanje v mednarodne organizacije je sorazmerno nizko (med 2,3 in 2,5 na lestvici od 1 do 4), hkrati je po letu 2007 viden trend njegovega upadanja. Verjetno je stopnja zaupanja v mednarodne institucije nižja tudi zaradi neuspešnega ukvarjanja mednarodne skupnosti s posledicami gospodarske krize, saj zaupanje dosega najnižjo točko ravno v letu 2012. Glede EU, ki med vsemi mednarodnimi organizacijami uživa sorazmerno najvišje zaupanje slovenske javnosti, je opaziti, da je bila stopnja zaupanja vanjo najvišja ob vstopu Slovenije v organizacijo (2004) in v letih neposredno za tem (vrednost 2,8 na lestvici od 1–4), v zadnjih letih pa upada (2,5).

Referendumska podpora članstvu Slovenije v EU je bila visoka (štirje od petih volivcev so podprli ta projekt), podatki iz leta 2012 pa kažejo, da so o koristnosti članstva Slovenije v EU prepričani trije od štirih respondentov. Mnenje o koristnosti članstva v organizaciji z leti torej upada, podobno, kot smo ugotavljali tudi glede stopnje zaupanja vanjo.

Projekt SVOP slovenska javnost sorazmerno slabo pozna, saj tri četrtine vprašanih odgovarja, da z njim v glavnem niso ali sploh niso seznanjeni.³ Med različnimi možnostmi oblikovanja oboroženih sil imajo največ podpore sile za hitro posredovanje, ki se sestavijo, ko je potrebno (22%), njim sledi evropska vojska, ki bi nadomestila nacionalne vojske (18%). Stalne evropske sile za hitro posredovanje imajo 13% podpore, enak pa je tudi delež tistih, ki zavračajo evropsko vojsko in si želijo zgolj nacionalne vojske. 34% vprašanih ne ve, kateri odgovor bi izbrala.

Varstvo pred nesrečami

Ogroženost

Zanimanje javnosti za nesreče in občutek ogroženosti zaradi njih sta spodbujena s trendom povečevanja števila nesreč in zaostrovanja njihovih posledic, o čemer pričajo statistični podatki. Leto 2014 je bilo na globalni ravni sicer netipično, saj je bilo nesreč 324, medtem ko je desetletno povprečje (2004–2013) 384 dogodkov.⁴ Tudi število smrtnih žrtev je bilo leta 2014 na najnižji ravni v zadnjem obdobju, saj jih je bilo 7.823, medtem ko znaša desetletno povprečje kar 99.820, manj pa je bilo tudi vseh prizadetih ljudi v nesreči, saj je povprečje v omenjenem desetletju 199,2 milijona, v letu 2014 pa 140,8 milijona prizadetih. V letu 2014 se je občutno zmanjšala globalna gospodarska škoda zaradi nesreč, saj je znašala 99,2 milijarde ameriških dolarjev, medtem ko desetletno povprečje dosega 162,5 milijarde ameriških dolarjev (CRED, 2015: 1).

Med petimi najbolj prizadetimi državami na globalni ravni v zadnjem desetletju (Kitajska, ZDA, Filipini, Indija in Indonezija) ne najdemo nobene evropske države, pa tudi primerjava po celinah pokaže, da je najbolj ogrožena Azija, ki ji sledita obe Ameriki, potem pa Evropa, Afrika in Oceanija, kar je potrditev večletnega trenda. Regionalni pogled v globalno statistiko o nesrečah pokaže, da je bilo v letu 2014 v Evropi 54 nesreč: 1 klimatološka (suša ali ekstremne temperature), 29 hidroloških (poplave, mokro plazenje ali usad), 2 geofizični (potres, vulkan ali suho plazenje) ter 22 meteoroloških (neurje). Vseh prizadetih ljudi v teh nesrečah je bilo 2,9 milijona, gospodarska škoda pa je znašala 7,8 milijarde ameriških dolarjev. Podatki kažejo,

³ Missirolti (2015: 4) v zvezi z obveščeno evropske javnosti o zunanji in varnostni politiki ugotavlja, da javnost zasipajo s poenostavljenimi sporočili in nerealističnimi slogani, kar je zmotno, saj se zunanja politika začne doma, s podporo javnosti, ki je dobro obveščena o naravi tveganj, s katerimi se sooča EU, in o ukrepih, ki bi jih bilo treba sprejeti za zaščito evropskih interesov in vrednot.

⁴ Nesreča je vključena v bazo podatkov CRED (Center for Research on the Epidemiology of Disasters), če izpolnjuje eno od naslednjih meril: v njej je umrlo več kot deset ljudi, prizadela je več kot sto ljudi, razglašeno je bilo krizno stanje (angl. state of emergency), dana je bila prošnja za mednarodno pomoč.

da je število nesreč v Evropi v letu 2014 identično z letnim povprečjem v obdobju 2004–2013, torej 54 dogodkov (CRED, 2015: 27–28).

V Evropi je bilo leta 2014 največ nesreč v Franciji (8), število prizadetih je bilo največje v Srbiji (1, 6 milijona) in v Bosni in Hercegovini (približno 950.000), kar v prvem primeru znaša 22,37%, v drugem pa 25,84% vsega prebivalstva. V Srbiji je bila največja gospodarska škoda zaradi nesreč, predvsem poplav v mesecu maju, saj je preseгла dve milijardi ameriških dolarjev, kar je pomenilo skoraj pet odstotkov BDP (CRED 2015: 15–17).

V Sloveniji so naravne in druge nesreče v zadnjih letih vse pogostejše in intenzivnejše. Pregled desetih številčk revije Ujma, ki izhaja enkrat letno in analizira ključne nesreče v preteklem letu, razkrije, da je bilo v obdobju 2003–2013 v naši državi najmanj štirideset sorazmerno velikih nesreč, med katerimi prednjačijo poplave (petnajst primerov), neurja z močnim vetrom in točo (dvanajst primerov), suša (devet primerov), imeli pa smo tudi potres v Posočju julija 2004. Temu lahko prištejemo še požare v naravnem okolju ter na gospodarskih in stanovanjskih objektih, občasne pozebe, visok sneg, industrijske nesreče in nesreče z nevarnimi snovmi. K tem podatkom dodajmo, da smo imeli v letu 2014 pet sorazmerno velikih naravnih nesreč, štirikrat poplave in enkrat žled. Na srečo vsi naštetih dogodki, ki so imeli praviloma naravne vzroke, niso zahtevali velikega števila smrtnih žrtev (najpogostejše so utopitve ob poplavih), česar pa ne moremo trditi za tri velike antropogene nesreče v obravnavanem obdobju, in sicer za nesrečo s kanuji na reki Savi pri Blanci leta 2008 (trinajst smrtnih žrtev), prometno nesrečo pri Trebnjem leta 2005 (osem smrtnih žrtev) in množično prometno nesrečo pri Grosupljem leta 2010 (trije mrtvi in šest hudo poškodovanih ljudi). Poudariti je treba, da naravne nesreče v Sloveniji v zadnjem obdobju prizadenejo vse več ljudi in povzročijo ogromno gospodarsko škodo, ki je v zadnjih štirih letih v treh primerih nesreč preseгла 0,6% BDP, kar je spodnja meja za zaprosilo pomoči iz solidarnostnega sklada EU. Enkrat (žled 2014) pa smo celo zaprosili za aktiviranje Mehanizma civilne zaščite EU, ki je koordiniral pomoč držav članic.

Raziskava Eurobarometer 383, izvedena v letu 2012, razkrije, da so tri četrtine (seštevek odgovorov »zelo zaskrbljen« in »dokaj zaskrbljen«) prebivalcev držav članic EU zaskrbljene zaradi možnosti antropogenih nesreč, kot sta na primer razlitje nafte ali jedrska nesreča, dve tretjini sta zaskrbljeni zaradi možnosti naravnih nesreč (poplave, potres ipd.), nekaj manj pa zaradi terorizma (64%) in še manj (52%) zaradi oboroženih spopadov. Prebivalci Slovenije pa so najbolj zaskrbljeni zaradi naravnih nesreč (seštevek odgovorov »zelo zaskrbljen« in »dokaj zaskrbljen« je 74%), nekaj manj zaradi antropogenih nesreč (69%), občutno manj pa zaradi oboroženih spopadov (40%) in terorizma (34%). Zaskrbljenost prebivalcev zaradi naravnih nesreč Slovenijo uvršča na 12. mesto med tedanjimi 27 članicami

EU, zaradi antropogenih nesreč na 17. mesto, zaradi terorističnih napadov na 22. mesto in zaradi oboroženih spopadov na 20. mesto. Odnos slovenske javnosti do terorizma in oboroženih spopadov kot vira ogrožanja njihove varnosti potrjuje tudi raziskava SJM 2012/1, saj podatki pokažejo, da se oba nahajata čisto na dnu lestvice virov ogrožanja, ki jih je bilo v naši raziskavi 23. Naravne in tehnološke nesreče pa se nahajajo v sredini lestvice, na kateri prednjačijo socialno-ekonomski viri ogrožanja, korupcija in druge oblike kriminala ter notranjepolitična nestabilnost (Malešič, 2013: 12).

Strukture civilne zaščite

Mehanizem za civilno zaščito⁵ EU je bil oblikovan leta 2001, vendar začetek sodelovanja držav članic na področju civilne zaščite sega v leto 1977, ko je bil oblikovan solidarnostni sklad. Desetletje zatem pa je začel delovati evropski program za pomoč ob nesrečah, ki je vseboval višje oblike sodelovanja: oblikovanje skupne strategije spoprijemanja z nesrečo, navodila o civilni zaščiti, stalne mreže uradnikov za zvezo na področju civilne zaščite, banke podatkov o nesrečah, izvajanje skupnih usposabljanj in simulacijskih vaj ter informiranje javnosti (Malešič, 1991). Mehanizem za civilno zaščito stremi h koordiniranemu odzivanju na nesreče znotraj in zunaj EU, v njem pa sodeluje 28 držav članic ter Islandija, Norveška, Makedonija in Lihtenštajn. Operativno središče Mehanizma je Koordinacijski center za nujno odzivanje (*Emergency Response Coordination Centre*), ki je bil na podlagi prej obstoječih Krizne sobe za humanitarno pomoč ter Centra za opazovanje in obveščanje civilne zaščite ustanovljen leta 2013. Center zbira informacije v realnem času, opazuje razvoj nesreč, pripravlja načrte za razmestitev virov, sodeluje z članicami pri evidentiranju razpoložljivih zmogljivosti in usklajuje odzivanje EU na nesrečo. Razpolaga z vnaprej vzpostavljenimi in samozadostnimi civilnozaščitnimi moduli, tako da lahko zelo hitro posreduje pri iskanju in reševanju, gašenju požarov iz zraka, postavitvi visoko razvite zdravstvene postaje in na drugih področjih (*Emergency Response Coordination Centre*).

Mehanizem za civilno zaščito temelji na načelu subsidiarnosti, kar pomeni, da primarno odgovornost za odzivanje na nesreče ohranjajo države same, EU pa njihove napore dopolnjuje in usklajuje, saj je pomoč odvisna od virov držav članic, ki v duhu solidarnosti praviloma tudi pokrijejo vse stroške intervencije. S tem želi EU vzpostaviti ravnovesje med odgovornostjo držav članic in evropsko solidarnostjo. Prav tako je pomembno

⁵ V organih EU uporabljajo izraz civilna zaščita, medtem ko v Sloveniji razvijamo sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ki je občutno širši pojem in vključuje tudi civilno zaščito (prim. Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje).

poudariti, da sta humanitarna dejavnost in civilna zaščita organizacijsko povezani pod okriljem Generalnega direktorskega urada za humanitarno pomoč in civilno zaščito, kar naj bi omogočalo komplementarno krizno delovanje obeh področij, katerih imperativi so povečanje učinkovitosti dejavnosti, dvig kriznega odziva na višjo raven, povečanje odpornosti družbe na krizo, oblikovanje okvirja medresorskega povezovanja ter uveljavljanje odpornosti in odzivanja na krize v mednarodnih forumih (Foreign and Security Policy).

Raziskava Eurobarometer 383 razkrije, da zgolj dobra tretjina anketirancev pozna prizadevanje EU, da bi koordinirala civilno zaščito znotraj in zunaj svojega območja. To prizadevanje najbolj poznajo prebivalci Malte, Belgije in Litve, najmanj pa prebivalci Češke republike, Danske in Švedske. Slovenija se med sedemindvajsetimi državami uvršča na dvaindvajseto mesto, kar kaže na sorazmerno nizko poznavanje koordinacijskega mehanizma EU na področju civilne zaščite. Velika večina prebivalstva EU (84 %) se strinja, da bi morale države članice pripraviti in objaviti načrte za upravljanje ob nesreči. Med tistimi, ki v tem pričakovanju prednjačijo, so tudi prebivalci Slovenije, kjer pa so načrti za ključne nesreče, ki se v državi lahko zgodijo, izdelani in tudi javno dostopni, tako v celoti kot v izvlečku. Prav tako se velika večina vprašanih strinja s trditvami, da vse države nimajo dovolj nacionalnih zmogljivosti za spoprijemanje z veliko nesrečo (seštevek odgovorov »popolnoma se strinjam« in »v glavnem se strinjam« je 92 %); da bi EU morala pomagati vsaki državi nečlanici, kjer koli v svetu, ki jo prizadene nesreča, in sicer z usklajevanjem in pošiljanjem strokovnjakov in opreme na prizadeta območja (89 %); da EU mora imeti zaščitno politiko, saj imajo lahko velike nesreče čezmejne učinke (89 %); da je dejavnosti civilne zaščite na ravni EU treba koordinirati (82 %) ter da je lahko združevanje virov civilne zaščite v EU stroškovno bolj učinkovito, kot če vsaka država upravlja svoje vire (79 %). Najbolj se z zgornjimi trditvami strinjajo prebivalci Cipra, ki pri vseh dosegajo prvo mesto med članicami, med manj navdušenimi glede skupnih naporov na tem področju pa so prebivalci Italije, Finske in Češke republike, čeprav je tudi tam strinjanje razvidno pri vsaj treh četrtinah respondentov. Prebivalci Slovenije se gibljejo rahlo nad povprečno podporo vsem trditvam, ki pa je že tako in tako zelo visoka.

V Sloveniji je področje zaščite in reševanja, skupaj z obrambo in notranjo varnostjo samostojen podsistem sistema nacionalne varnosti. Znotraj tega se razvija sistem varstva pred nesrečami, ki varuje ljudi, živali, premoženje, kulturno dediščino in okolje pred naravnimi, tehničnimi in antropogenimi nesrečami. Sistem, ki je organiziran na ravni gospodarskih družb, zavodov in organizacij, občin, regij in na ravni države, opravlja vse generične funkcije, ki zajemajo preventivo, pripravljenost, zaščito, reševanje in pomoč, skrb za vzpostavitev temeljnih življenjskih razmer ter obnovo. V proces

izvajanja nalog zaščite, reševanja in pomoči se poleg prostovoljnih (jedro predstavljajo gasilci) in poklicnih sil ter civilne zaščite vključujeta tudi policija in vojska (prim. Doktrina zaščite, reševanja in pomoči, 2002). Kot smo videli, lahko Slovenija v primeru večjih nesreč računa tudi na mednarodno pomoč, in sicer na podlagi članstva v mednarodnih organizacijah in bilateralnega sodelovanja, velja pa tudi obratno.

Slovenska javnost področje varstva pred nesrečami dobro sprejema in podpira, saj podatki kažejo, da med nevojaškimi prvinami sistema nacionalne varnosti največji poudarek daje razvoju področja civilne zaščite (Malešič, 2013: 54). Med vsemi zgoraj naštetimi deli sistema varstva pred nesrečami, pa javnost največji pomen pripisuje gasilski službi (Malešič, 2013: 60), hkrati pa je poklic gasilca najbolj zaupanja vreden poklic ne samo v Sloveniji, ampak v velikem delu sveta (Global Study on Trust in Professions). Slovenska javnost kot pomemben del zaščite, reševanja in pomoči prepozna Slovensko vojsko, o čemer podrobneje poročamo v nadaljevanju.

Dejavnost civilne zaščite

Mehanizem za civilno zaščito EU (Mehanizem) lahko pokliče na pomoč katera koli država sveta, kar dokazuje tudi dejstvo, da je Mehanizem od svoje ustanovitve pred štirinajstimi leti spremljal več kot tristo nesreč in prejel več kot 180 prošenj za pomoč iz skoraj vsega sveta. Med drugim je Mehanizem posredoval tudi v nekaterih najbolj uničujočih nesrečah, kot so bili cunami v jugovzhodni Aziji leta 2004, potres na Haitiju leta 2010, kompleksna kriza na Japonskem leta 2011, tajfun Haiyan na Filipinih leta 2013, orkan Katrina v ZDA leta 2005 in številne druge nesreče. Obsežno aktivnost Mehanizma potrjujejo tudi podatki za leto 2012, ko je bilo prek njega izvedenih 21 operacij pomoči, za leto 2013, ko je bilo intervencij šestnajst in za leto 2014, ko jih je bilo devetnajst. V teh dveh letih je Mehanizem zagotavljal pomoč v že omenjenem primeru tajfuna na Filipinih, sirskim beguncem v Jordaniji, ob gozdnih požarih v Grčiji, na Portugalskem, v Črni gori, Bosni in Hercegovini in Albaniji ter v drugih primerih (Civil Protection Mechanism; prim. Dobnik Jeraj, 2014). V letu 2014 so najbolj znane intervencije februarja ob žledu v Sloveniji, maja ob poplavah v Bosni in Hercegovini ter Srbiji (dvaindvajset držav je zagotavljalo pomoč prek Mehanizma), julija ob širjenju ebole v nekaterih afriških državah ter v severnem Iraku in Ukrajini, kamor so države članice EU kontinuirano pošiljale humanitarno pomoč notranje razseljenim osebam.

Podatki raziskave Eurobaromer kažejo, da prebivalci držav članic EU niso ustrezno obveščeni o teh dejavnostih, saj večina (52 %) odgovarja, da ni ravno dobro obveščena, veliko pa je takih, ki o tem sploh niso obveščeni (28 %). Dokaj dobro obveščenih o dejavnosti civilne zaščite na evropski ravni je 17 % vprašanih, zelo dobro pa zgolj 2 %. Podatki so zelo podobni

v vseh članicah EU, čeprav o nekaj boljši obveščenosti poročajo prebivalci Italije, Irske in Poljske, medtem ko so najslabše obveščeni prebivalci Latvije, Finske in Švedske. Prebivalci Slovenije se po obveščenosti o civilni zaščiti uvrščajo v prvo tretjino vseh članic EU.

Najbolj zaželeni viri obveščanja o politiki EU na področju civilne zaščite so v povprečju televizija (61%), internet (51%), tiskani mediji (33%) in radio (23%). Občutno nižje odstotke (od 10 do 12) dosegajo knjige, brošure in letaki, internetna socialna omrežja ter informacijske kampanje za povečevanje ozaveščenosti o civilni zaščiti. Če primerjamo preference do televizije in interneta kot virov obveščanja po posameznih državah, vidimo, da se za televizijo občutno bolj kot za internet zavzemajo v Bolgariji (83 nasproti 35%), na Cipru (79 nasproti 48%) ter v Romuniji (75 nasproti 35%), medtem ko se za internet občutno bolj kot za televizijo kot vir obveščanja zavzemajo na Danskem (85 nasproti 48%), Švedskem (79 nasproti 45%) in Nizozemskem (76 nasproti 50%). Slovenija prav tako sodi med države, v katerih je internetu kot viru obveščanja o civilni zaščiti dana prednost pred televizijo (65 nasproti 60%).

Kot je znano, je Slovenijo v zadnjih letih prizadelo več sorazmerno velikih naravnih in drugih nesreč. Anketirance smo prosili, naj ocenijo uspešnost delovanja sistema varstva pred nesrečami v konkretnih primerih. Podatki razkrivajo, da je javnost do delovanja sistema varstva pred nesrečami dokaj kritična, saj se povprečna ocena na lestvici od 1 do 5 giblje okoli 3,5 (Malešič, 2013: 58).

Slovensko vojsko javnost izrazito obravnava kot ustanovo, ki naj pomaga ob nesreči. S trditvijo, naj »vojska pomaga ob naravnih, ekoloških in drugih nesrečah«, namreč v raziskavah SJM soglaša več kot 90% v vzorec zajetih anketirancev, ta naloga pa se v preferencah javnosti uvršča celo pred obrambo države. Javnost tudi meni, da bi moralo biti sorazmerno največ denarja, ki ga porabi Slovenska vojska, namenjenega za njeno sodelovanje v nalogah zaščite, reševanja in pomoči v naši državi.

Poglejmo še vprašanje mednarodne pomoči ob nedavnih nesrečah. Poplave leta 2010 in 2012 ter žled 2014 so povzročili veliko materialno škodo, ki je presežala 0,6 odstotka letnega BDP-ja, tako da je bila Slovenija v vseh treh primerih upravičena do pomoči iz solidarnostnega sklada EU in jo je tudi prejela (sedem, štirinajst oz. osemnajst milijonov evrov). V primeru žleda je Slovenija prvič zaprosila za pomoč prek Mehanizma za civilno zaščito in jo prav tako prejela. Med državami, ki so pomoč zagotavljale bodisi prek omenjenega Mehanizma bodisi na podlagi bilateralnih sporazumov, so se med prvimi odzvale Češka republika, Avstrija in Nemčija, pomoč je prišla tudi iz Poljske, Hrvaške, Italije, celo Romunije in Bolgarije in še nekaterih držav (skupno je pomagalo enajst držav). Te države so zagotovile 172 agregatov za proizvodnjo električne energije ter 644 reševalcev in tehničnega osebja.

Med državami, ki naj bi pomagale ob nesreči, slovenska javnost najbolj računa na Avstrijo (27%), Nemčijo (16%), Italijo (11%) in ZDA (7%). Med vsemi pomembnimi mednarodnimi organizacijami pa se slovenska javnost najbolj zanese na EU (22%), nato pa na Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi (13%), ZN (11%) in Nato (7%) (Malešič, 2013: 63).

Razprava in sklepi

Analitiki (npr. Bellamy in Castiglione, 2000; Steffek, Kissling in Nanz, 2007; Follesdal in Hix, 2006) v delovanju EU in njenih institucij prepoznajo »demokratski deficit«, zato je pomembno, da različne evropske politike dosegajo visoko stopnjo podpore v javnosti, kar še posebno velja za varnostno in obrambno politiko, saj strukture, ki se znotraj tega koncepta razvijajo, brez nje dolgoročno ne morejo uspešno delovati (prim. Peters, 2014: 403). Na splošno gledano se vloga javnosti v procesu sprejemanja odločitev na varnostnem področju v zadnjem obdobju sicer krepi, težava EU pa je v tem, da kljub pobudam iz akademskega okolja javnega mnenja o varnostnih temah ne spremlja sistematično, zato smo se v analizi morali opreti na dve posebni raziskavi o EVOP oz. civilni zaščiti, medtem ko standardne raziskave Eurobarometer le redko vsebujejo z varnostjo povezane spremenljivke.

Podpora projektu SVOP je v evropski javnosti že od same vzpostavitve projekta visoka in je ob zadnji meritvi v letu 2008 dosegla 75%. Pregled podpore po posameznih članicah razkrije nekaj zanimivih trendov: podpora je nekaj nižja v javnosti nevtralnih držav (Švedska, Finska, Irska, Malta, zgolj deloma to velja tudi za Avstrijo); podpora je nekaj nižja v javnosti držav, ki izrazito podpirajo vlogo Nata kot obrambne organizacije (npr. Velika Britanija, Portugalska in Danska); podpora je nekaj višja v javnosti držav, katerih vlade se izrazito zavzemajo za krepitev evropske obrambne identitete (npr. Nemčija, Belgija in Francija); ter podpora je nekaj višja v javnosti držav članic, ki so v EU vstopile leta 2004 (pri tem je izjema nevtralna Malta). Med njimi je tudi Slovenija, katere javnost nadpovprečno visoko podpira skupno varnostno in obrambno politiko EU (86%). Podpora evropskim silam za hitre intervencije je v evropski javnosti sicer nekoliko nižja kot podpora SVOP, vendar še vedno sorazmerno visoka.

Vprašanje o evropski vojski, ki se občasno pojavi v strokovnih in političnih krogih, je v javnosti očitno zelo protislovno, o čemer priča velika razpršenost odgovorov glede formata take vojske. Primerjava pokaže, da je stopnja nasprotovanja evropski vojski v evropski in slovenski javnosti identična, enako pa velja za zavzemanje za njeno vzpostavitev. Razlika pa je v tem, da evropska javnost bolj podpira stalne evropske sile za hitro posredovanje kot *ad hoc* sile, slovenska javnost pa ravno obratno. In še ena razlika: delež

odgovorov »ne vem« na to temo je v slovenski javnosti skoraj trikrat višji kot v evropski. Zanimivo pa je, da se evropska javnost zavzema predvsem za tradicionalne naloge »bodoče evropske vojske« (obramba ozemlja EU, zagotavljanje miru v EU ter pomoč ob nesrečah), kar ni skladno z naravo petersberških nalog, ki jih je EU prevzela od ZEU in jih danes izvaja s svojimi operacijami kriznega upravljanja. Te namreč zajemajo humanitarne in reševalne akcije, mirovne operacije in bojne naloge pri razreševanju kriz, vključno z operacijami vzpostavljanja miru. Lizbonska pogodba v 43. členu uvaja nekatere nove vrste nalog, kot so skupne operacije razoroževanja, naloge vojaškega svetovanja in pomoči ter pokonfliktna stabilizacija. Pogodba prav tako predvideva, da bi lahko nekatere od teh nalog uporabili v boju proti terorizmu (Lizbonska pogodba 6655/1/08 REV 1).

Najnovejši podatki kažejo, da je gospodarska kriza v evropski javnosti utrdila pomen socialno-ekonomskih preferenc (gospodarska rast, zaposlovanje), medtem ko je obrambna poraba EU nekaj podpore v javnosti izgubila, še bolj pa se ta trend pozna v obrambnih proračunih držav članic EU, na podlagi česar bi posredno lahko sklepali, da je tudi podpora SVOP z zaostrovanjem krize vsaj deloma omajana. Prav tako je zanimivo zavzemanje večine javnosti, da se o zunanji politiki in obrambi odloča na ravni EU, kar pomeni, da v procesu odločanja vztrajanje na medvladnem procesu nima podpore v javnosti. Čeprav je bil projekt SZVP in v tem okviru SVOP med drugim vzpostavljen za povečanje vpliva EU v svetu, javnost slednjemu ne daje velikega pomena, saj se z 8-odstotno podporo nahaja na šestem mestu od trinajstih pomembnih vprašanj, s katerimi se danes srečuje EU.

Iz rezultatov raziskave SJM razberemo, da navdušenje javnosti nad članstvom v EU v primerjavi s tistim pred desetletjem rahlo plahni, vendar je še vedno dovolj veliko in dovoljuje ugotovitev, da ima zavezanost države mednarodnemu (varnostnemu) sodelovanju in povezovanju v javnosti še vedno trdno podporo. Zavzemanje za evropsko vojsko je v Sloveniji sorazmerno nizko in očitno bo treba še naprej razvijati evropsko identiteto, ki bo omogočila večjo podporo povezanosti članic EU na vojaškem področju.

Kar zadeva področje varstva pred nesrečami, ugotavljamo, da Evropska javnost ni ustrezno obveščena o sistemskih rešitvah in koordinacijskih dejavnostih, ki jih EU razvija na področju civilne zaščite, kljub temu pa omejene strukture in dejavnosti uživajo visoko podporo. Podatki tudi jasno pokažejo, katere vire obveščanja javnost predlaga kot najprimernejše, tako da bi bilo v prihodnje smiselno informacijsko kampanjo po posameznih državah članicah EU prilagoditi preferencam javnosti, pri čemer gre predvsem za iskanje ustreznega razmerja med informacijami, posredovanimi prek svetovnega spleta in televizije. Ob tem pa je treba upoštevati omejen dostop javnosti do svetovnega spleta v nekaterih državah članicah.

Slovenska javnost lasten sistem varstva pred nesrečami sorazmerno

dobro pozna, prav tako dejavnost oz. konkretne akcije sistema ob nesrečah. Do teh je javnost dokaj kritična, medtem ko so uradne ocene reševalcem in drugim posameznikom in ustanovam, vključenim v reševanje oz. pomoč in odpravljanje posledic nesreče, praviloma bolj naklonjene. Podatki prese- netljivo kažejo, da je bilo v javnosti sorazmerno dobro ocenjeno ukvarjanje s plazom v Logu pod Mangartom, ki je povzročil smrt sedmih ljudi, kar je bila predvsem posledica šibkega kriznega komuniciranja akterjev upravlja- nja in vodenja ob nesreči in neupoštevanja opozoril ogroženega prebival- stva. Veliko vlogo v zaščiti, reševanju in pomoči ob nesreči javnost pripisuje Slovenski vojski, saj naj bi bilo to njeno prioritarno akcijsko področje, za katerega bi morali namenjati tudi sorazmerno največ sredstev. Javnost v primeru večje nesreče pričakuje pomoč iz tujine, njena pričakovanja pa so dokaj skladna z dejanskim dogajanjem, saj med državami med prvimi in najbolj izdatno pomagajo Avstrija, Italija in Nemčija, med mednarodnimi organizacijami pa EU, kar je zelo verjetno tudi posledica njenega koordini- ranja z ZN in Natom.

Na splošno gledano izsledki, pridobljeni z raziskavami Eurobarometer in SJM, pokažejo visoko podporo javnega mnenja varnostnim prizade- vanjem EU, hkrati pa razkrivajo sorazmerno slabo obveščenost javnosti o tovrstnih temah in tudi *določena protislovja*. Tako na primer ugotavljamo, da bi odločanje o varnostnih vprašanjih po mnenju javnosti moralo pote- kati v institucijah EU, slednja pa vztraja na skupni varnostni in obrambni politiki kot medvladnemu procesu. Naprej, javnost daje sorazmerno visoko podporo tradicionalnim vojaškim nalogam, kot sta obramba ozemlja EU in zagotavljanje miru v EU, medtem ko EU v praksi izvaja predvsem operacije kriznega upravljanja, mirovne in humanitarne operacije. Vendar pa »bodoča evropska vojska«, ki bi tradicionalne naloge lahko izvajala v javnosti, še nima zadostne podpore.

LITERATURA

- Bebler, Anton (2007): Uvod v evropske integracije. Ljubljana: Založba Uradni list RS.
- Bellamy, Richard in Dario Castiglione (2000): Reflection on the European Union democratic deficit. 65–87. V Erik Oddvar Eriksen, John Erik Fossum (ur.). Democracy in the European Union: Integration Through Deliberation? London and New York: Routledge.
- Biscop, Sven in Jan Joel Andersson (ur.) (2008): The EU and the European Security Strategy. London, New York: Routledge.
- Follesdal, Andreas in Simon Hix (2006): Why There is a Democratic Deficit in the EU: A Response to Majone and Moravcsik. Journal of Common Market Studies, 44 (3): 533–562.
- Grizold, Anton (2005): Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju. Ljubljana: Založba FDV.

- Hauser, Gunther in Franz Kernic (ur.) (2006): *European Security in Transition*. Aldershot in Burlington: Ashgate.
- Kernic, Franz (2006): *European Security in Transition: The European Security Architecture since the End of the Second World War – An Overview*, 5–21. V Hauser, Gunther in Franz Kernic (ur.). *European Security in Transition*. Aldershot in Burlington: Ashgate.
- Malešič, Marjan (1991): *Evropski družbi naproti: Civilna zaščita*. *Ujma* (5): 246–248.
- Malešič, Marjan (2011): *Civilian crisis management in the EU: Structural and functional aspects*. *Journal of international peacekeeping*, 15 (1/2): 152–177.
- Malešič, Marjan (2013): *Slovenska javnost: spoznavni in zaznavni vidiki varnosti*. Ljubljana: Založba FDV.
- Malešič, Marjan in Jelena Juvan (2015): *Analiza operacij kriznega upravljanja EU*. *Teorija in praksa* 52 (5): 844–864.
- Manigart, Philippe (2003): *Public Opinion and European Defense*, 327–332. V Jean Callaghan, Franz Kernic. *Armed Forces and International Security. Global Trends and Issues*. Münster: LIT Verlag.
- Manigart, Philippe (2003): *Public Opinion on Defence Policy in the Countries of the European Union*, 13–26. V Marie Vlachova. *The Public Image of Defence and the Military in Central and Eastern Europe*. Belgrade: CCMR.
- Missiroli, Antonio (2015): *The EU in a multiplex world*. *European Union Institute for Security Studies. Brief Issue*, March (7): 1–4.
- Peters, Dirk (2014): *European security policy for the people? Public opinion and the EU's Common Foreign, Security and Defence policy*. *European Security* (published online, 03 March 2014).
- Steffek, Jens, Claudia Kissling in Patrizia Nanz (ur.) (2007): *Civil Society Participation in European and Global Governance. A Cure for the Democratic Deficit?* London: Palgrave Macmillan.
- Vegič, Vinko (2010): *Čezatlantsko partnerstvo: skupni interesi in razhajanja med ZDA in Evropo*, 33–51. V Malešič, Marjan (ur.): *Mednarodne razsežnosti varnosti Slovenije*. Ljubljana: FDV.

VIRI

- A Secure Europe in a Better World. *European Security Strategy*. Brussels, 12. December 2003.
- Berlin Plus Agreement. Dostopno na: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/13_december_2014.
- Dobnik Jeraj, Milena. *Mehanizem Unije na področju civilne zaščite* (predavanje). ICZR Ig, 25. 9. 2014.
- Doktrina zaščite, reševanja in pomoči. *Vlada Republike Slovenije*, 30. 5. 2002.
- Guha-Sapir, Debarati, Philippe Hoyois and Regina Below (2015): *Annual Disaster Statistical Review 2014. The numbers and trends*. Brussels: CRED, IRSS, Université catholique de Louvain.
- EU Civil Protection. Dostopno na: <http://ec.europa.eu/echo/en/what/civil-protection/mechanism> (22. oktober 2015).

- Emergency Response Coordination Centre. Dostopno na: <http://ec.europa.eu/echo/en/what/civil-protection/emergency-response-coordination-centre-ercc> (12. december 2014).
- Foreign and Security Policy. Dostopno na: http://europa.eu/legislation_summaries/humanitarian_aid/r10003_en.htm (3. december 2014).
- Global Study on Trust in Professions. Dostopno na: <http://www.gfk.com/news-and-events/press-room/press-releases/pages/gfk-verein-global-study-on-trust-in-professions-.aspx> (23. oktober 2015).
- Lizbonska pogodba. Prečiščena različica Pogodbe o delovanju Evropske unije. 6655/1/08 REV 1.
- Ongoing missions and operations. Completed missions and operations. Dostopno na: <http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/> (22. maj 2015).
- Slovensko javno mnenje 1990/91-2012. Obramboslovni raziskovalni center, Center za proučevanje javnega menja in množičnih komunikacij. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Special Eurobarometer 383. Dostopno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm (15. november 2014).
- Special Eurobarometer 54.1. Dostopno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm (18. november 2014).
- Standard Eurobarometer 55. Dostopno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm (16. november 2014).
- Standard Eurobarometer 69. Dostopno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm (12. november 2014).
- Standard Eurobarometer 75. Dostopno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm (22. november 2014).
- Standard Eurobarometer 81. Dostopno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm (27. november 2014).
- The European Union Counter-Terrorism Strategy. Council of the European Union, Brussels, 30. november 2005.
- Ujma 2004-2014, Ljubljana, Uprava RS za zaščito in reševanje.
- Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje. Dostopno na: <http://www.sos112.si/slo/page.php?src=cz1.htm> (13. december 2014).
- Vegič, Vinko (2010): Javno mnenje in SVOP (predavanje za študente FDV).